

שירי יצחק שלו

ביכורי שיריו של יצחק שלו, קובץ צו עתה ב. אוחות ענף השקד"י. החו"תם הכללי של שירתו, דומה שכבר טבוע הוא ועומד. הפרסונאלי שבכתיבתו, יהיה הנושא שלה אשר יהיה, אינו ניתן כבר להתערב בזה של אחרים, בולטים בו כבר סימניהם מיוחדים.

בראש וראשונה מציגת את שירתו של שלו האינטימיות. מלת-הגוף "אני", שעה שאין היא אמצעי טכני בלבד, אלא הבעה ממשית של רגש שבלב, חוויה, התרשמות או סתם-תיאור הסתכלותי — חרבה-פיסיות היא: בה צפון שלל הבעות של שירה, אולם ע"שויה היא להפוך שירה ללא-שירה. חויה של אדם פרטי, גם אם מובעת היא במסגרת שירית מובהקת, עדיין אינה מתעלית לכלל שירה, הואיל וגם ה"אמת שבה וגם המסגרת השירית ע"דיין אינן מספיקות כדי שהזולת, היי"נו הקורא, יהפוך, תוך כדי קריאה ו"התרשמות, את חזיתו של המשורר ל"חזיתו הוא. כל אדם ללא יוצא מן ה"כלל זוכה בחזיתות; אולם לאו כל אדם משורר הוא. רק שורות שיר"יות, ש"כופות", בלא-יודעין כמובן, את הזדהות חזיותיו של הקורא, ראו"יות להקרא בשם שירה אינטימית; ורק "כפיה" של הזדהות מעין זו מצדיקה את השימוש של מלת-הגוף "אני" בתיאורן השירי של חזיות אישיות. חזיות אישיות אחרות, אפילו תנתנה במסגרת השירית המשוכללת ביותר, אינן שירה. הן יומן פרטי.

האינטימיות, שבסימנה עומדת כל שירתו של שלו, לא רק אינטימיות של אמת היא, שאין בה משום מ"לאכותיות והעמדת-פנים; בכך, כאמור, אין עדיין משום יתרון שירי. אולם היא גם, ובצדק, משכנעת עד כדי

(*) יצחק שלו, אוחות ענף שקד, ה"צאת אגודת הסופרים ע"י דביר, תל"אביב תשי"ב.

כך, שהיא מבטלת כל מחיצה בין ע"לם הרגשות, שהיא ביטוי, ובין ע"למו של הקורא. במלים אחרות: ק"רא שירתו של שלו חדל להיות מסתכל, פעיל או אדיש, והופך צד, בחינת מ"שתתף, ולוא אף סביל. מלת-הגוף "אני", שאין כמעט שיר ב"אוחות ענף השקד"י נקי ממנה, אין בה לפיכך מ"שום צרימה או פגם: האינטימיות של שירתו של שלו אינה תפארת-מליצה, אלא יש בה, עם כל האישי שבה, יסוד על-אישי, היינו משותף לבני-אדם רבים. אך הסובייקטיביות שלהם שמו"רה גם כשהיא נחלתו של ציבור גדול. חזיותיו האישיות של שלו עוברות לפנינו כבמחזה: על החדוויה שבהן שמקורה רעיה; על הצער שבהן, ש"צירו המרכזי אחות, שהלכה לעולמה בעודה ילדה; ואב שרשי, שהלך אח"ריה; ולא משפחה בלבד אלא בית כולו, על רהיטיו וחפציו כורעים תחת נטלו של השכור; על קרני-הזיהור של ימי-ילדות; על קריעות-העינים לרוחה מול מראות עיר ושחקיה וקטעיה-הסתכלות באדם ונוף. אולם כל אלה אינם אלא טפל כנגד נעלם אחד גדול, ש"תובה ועליונות, תמיהה והתפעלות, כלות-נפש ומשב קל של הסתפקות מ"שמישים בו בערבוביה; ושמו של נעלם זה הוא האדם באשר הוא אדם.

דרך-ההבעה האינטימית מחייבת גם גישה סגנונית מיוחדת. היינו צורה ספ"רותית חיצונית, שלא תהא בניגוד ל"תוכן, שחלקו הגדול, בגלוי או בה"בא, הוא פנים-שבפנים. ההחיה, שהיא מבחינת הדיוק משהו בלתי-מוגדר, שעה שהיא מתלבשת בלבוש של מלים, שדיוקה של כל אחת מהן בצורה — עלולה, מחמת צירוף זה של בלתי-מוגדר ומוגדר, ללקות בטשטוש. ב"בחירת הצורה הספרותית של הכתיבה תלויה איפוא הצלחתו של ביטוי האמת השירית האינטימית.

את שירתו של שלו מציגות בדרך כלל, בהתאם לחזיות שהיא מביעה, שלוש צורות של כתיבה: האחת היא הליריקה; השניה — הצורה המרגיעה, שיש בה עדיין הרבה מגעגעי הלירי"קה, אך הנעימה של שלות-האידיקה גוברת בה; והשלישית, שחיתוך-הדב"רים של אפוס עיקרה. במבט-עין רא"שון נראית הצורה הלירית, ולעתים ה"צורה הלירית למחצה, צורתה הטבעית ביותר של כתיבתו; ואמנם כל עיד כמירת-הלב, שמקורה פעילותו של מל"אך-המוות או פרידה שהזמן נרמה — מאדם או מחפץ, ממקרת או מחדר ישן — היא מרכזו בשיריו של שלו, אין יפה להבעתם של אלה מן הלירי"קה; הוא הדין בשירי הרעיה שלי, ש"זכרון פגישות ראשונות בעבר והר"גשת חמימות-הבית בהווה. יש בהם כדי מתן השראה אידיאלית, ואילו הכרת התודה על חמימות זו — בתחום ה"לירי מקומה. אולם חזיותיו של שלו אינן חזיות רגשיות בלבד, אלא גם י"בדעף ול"אשמה, הטוב-ל"הי"ע, א"ה"תכלות חזיתית אין פירושה אלא עין בוחנת היודעת לראות. היינו תפיסה

אפית של מראות, תמונות-קבע והת"רחשויות-רגע. יש להבחין בין התרג"שות, שמקורה בהסתכלות, לבין הס"תכלות, שמקורה בהתרגשות: בראשו"נה קודמת ראית-הדברים להתפעלות, ואילו בשניה נגרמת הראיה ע"י ה"התפעלות. מיכ"ל, למשל, ששירתו ה"אינדיבידואלית נמנית עם הסוג השני, ראה את הגוף, הטבע וצבא-השמים ב"התאם להתרגשויות אשר בלבו; על כן היה ליריקן. שלו, לאמיתו של דבר, אינו ליריקן: הוא מבחין, קודם כל, ב"דבר, עומד על יפיו, ורק לאחר כך ומתוך כך מתמלא אהבה ליופי זה — הוא איפוא אפיקן. "סימפונייה ירו"שלמית" שבקובץ-שיריו של שלו אינו הימנון לירושלים, למרות גילויי ה"אהבה-לאין-קץ אשר בו. אך מחמת ה"תיאור האפי שב"סימפונייה" מוצאים אנו בה אותה ירושלים, שאוהבים אנו וגם נאהב. ואין אהבה זו מקרה: היא פרי השגב השירי, שהושג מכח דרך התיאור האפית.

כדי שהאינטימיות תהא ראויה ל"שמה, עליה לשאת אופי של שווה-לכלי נפש ולהמנע מצירופי לשון, שיש בהם משום הכבדה על התפיסה הראשונית: דחוקא משום שהחוויה, כפי שכבר נא"מר, היא משהו בלתי-מוגדר, צריך ב"טויה המילולי להתרחק מהגדרת-יתר ומקישוטי סגנון. החותם העממי שב"סגנון ובצורה יכול איפוא להכריע ב"מידה רבה את גורלה של האינטימיות בשירה, לשבט או לחסד; ובמבחן זה של עממיות עמדה האינטימיות של שלו בהצלחה.

בשתי דרכים זוכה שירתו של שלו בעממיות: בפשטות הניסוח ובמקצב המוסיקאלי-ריתמי. שירה אינטימית אי"נה זקוקה לעושר של ביטויים, אלא להפך: היא נוטלת מן הבא אל היד ר מעדיפה ביטויים שיש להם מהלכים ב"לשון המזוכרת. אמנם לעתים קרובות אין הביטוי השכיח והנהוג מצליח ל"ציין את המכוון במלוא-הדיוק; אך יש בכך משום מבע ספרותי של האינטי"מיות, שכן זו, בתחומי הרגש, אינה מדויקת אף היא מבחינה הגדרתית. מ"כח הביטויים הפשוטים ניצרת מבחינת האינטימיות ההארמוניה שבין המור"גש ובין המובע, יאילו ביטויים נב"חרים, אילו שובצו בשיריו של שלו, היה בהם משים הקמת היץ וע"י כך גם זינף אמת השירי, הנוגדת פירוד זה. פשטות סגנונו השירי של שלו לא סימן-דלות היא לו, אלא להפך: היא עדות לחוש שירי נאמן. המביא בחשבון בעניני-שירה את צרכיה של ההארמוניה בין הצורה ובין התיכ"ן. (ר"במאמר מוסגר: אילו ניתנה רשות ל"כתיבה-הטורים האלה ליעץ עצ"ל יצחק שלו, אומר היה ל"י שניח את הדיון השירי בענינים מדיניים-לאומיים (לאחרים). הדרך השניה, שבאמצעותה זוכה האינטימיות של שלו לעממיות רבה, היא, כאמור, המיסיקאליי"הב"יחזיה של שירתו. שירתו אינה נק"ראת, אלא מתרוננת, אין היא הניש"בלבה, אלא מזדמרת.